

■ L'evolució sociolingüística als territoris de llengua catalana des dels anys noranta fins a l'actualitat

Natxo Sorolla Vidal

1. Introducció

1.1. Les recerques

Durant el darrer segle el català dels territoris de l'Estat espanyol ha travessat el règim militar franquista des de la dècada dels quaranta i des dels seixanta ha rebut uns fluxos migratoris molt importants d'origen estatal i internacional. Estes convulsions han fomentat la transformació ràpida, el canvi en la composició i fins i tot la mutació dels coneixements, els usos i les actituds lingüístiques de la població dels territoris de llengua catalana.

L'estudi d'estes transformacions mitjançant les investigacions de gran abast no ha estat possible fins a finals del segle xx de manera diacrònica. Les primeres dades quantitatives comparables s'obtenen a partir dels anys vuitanta amb els censos i els padrons, que només presenten dades sobre el coneixement de la llengua. No és fins als anys noranta que el Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) fa la primera enquesta amplament difosa (CIS 1993 i CIS 1998)¹ per a aconseguir dades comparables sobre el coneixement, l'ús i les actituds envers la llengua catalana en els tres territoris principals: el País Valencià, Catalunya i les Illes Balears. Esta fita és millorada a principis de segle XXI amb l'Enquesta d'Usos Lingüístics, en la qual els diferents governs autonòmics treballen i que culmina entre 2003 i 2004 en una enquesta comparable per a sis territoris: Catalunya, Illes Balears, Andorra, Franja de Ponent, Catalunya Nord i l'Alguer. El País Valencià no participa en este projecte, però l'any 2004 coincidix amb la rèplica, per part de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, de la sèrie d'enquestes del Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) del Govern Valencià, que s'havien realitzat al llarg dels anys noranta. I només un any més tard, el

2005, el mateix SIES fa la seua pròpia rèplica d'esta sèrie i farcix el mapa de la recerca valenciana amb una nova enquesta. Tot plegat ha configurat un bon moment per a analitzar amb perspectiva quina és la situació sociolingüística dels diferents territoris i quina evolució ha tingut en la darrera dècada, amb l'inici d'una base d'estudis comparatius que comença a prendre forma.

Com hem dit, els primers estudis comparatius tenen en compte els territoris principals només, que són el País Valencià, Catalunya i les Illes Balears. En este article tenim la pretensió de posar els ciments per a l'estudi comparatiu i longitudinal de la situació de la llengua catalana. És per això que ens limitarem a dibuixar les grans línies sobre la situació de la llengua catalana al País Valencià, a Catalunya i a les Illes Balears en les enquestes del CIS de 1993 i 1998, l'Estadística d'Usos Lingüístics de Catalunya entre el 2003 i el 2004, l'Enquesta Sociolingüística de les Illes Balears del 2003 i l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua del 2004.

1.2. El tractament de les dades

Les dades que presentem en tot el treball consideren els resultats dels *no sap* i els *no contesta*, així com els casos en què la pregunta *no correspon*, perquè una pregunta filtre anterior exclou part dels enquestats de la possibilitat de respondre com a *casos perduts*, i no es comptabilitzen en l'elaboració dels percentatges i els índexs. Habitualment trobareu algunes diferències de centèsimes respecte a les publicacions que es referencien. És possible que es deguin a este fet.

2. El coneixement del català

El coneixement del català és l'àrea que millor s'ha consolidat en la recerca macrosociolingüística, atès que la tradició d'estudis l'inclou indefectiblement des dels anys vuitanta i, sobretot, perquè les dades de tipus censal, i fins i tot padronal, l'han tinguda en consideració.

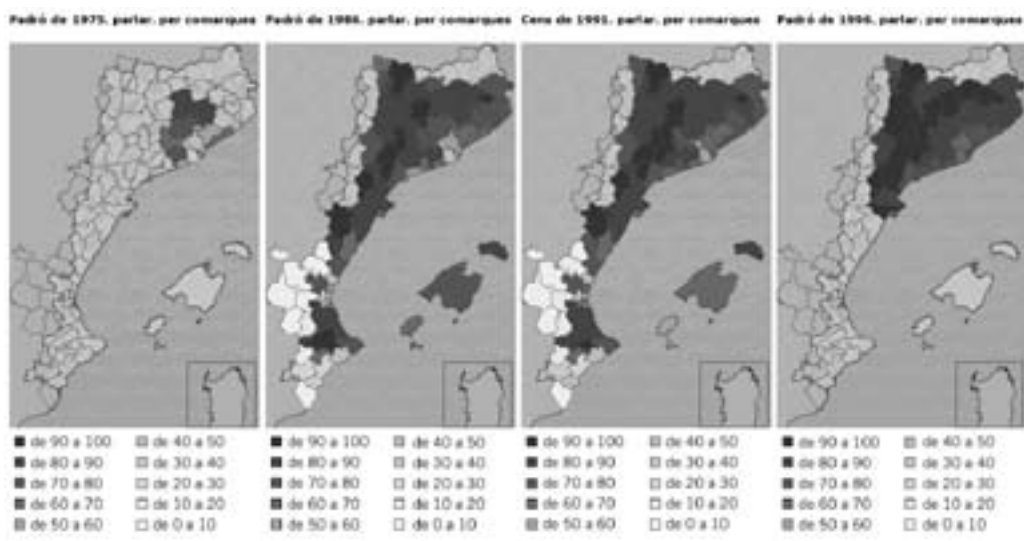
El principal factor de la competència lingüística és la capacitat de parlar-la. Este factor ha evolucionat positivament des dels anys vuitanta en totes les comarques dels principals territoris. Les primeres dades de 1975 a la província de Barcelona (vegeu el gràfic 1) mostraven competències d'entre el 36,3% del Baix Llobregat al

83,1% d'Osona. En general, competències molt baixes, sobretot a l'àrea metropolitana barcelonina. A partir del 1986 es pot confirmar el creixement del català en estes comarques, i sobretot en aquelles on el català tenia menor presència. I les dades s'estenen territorialment i comencen a permetre dibuixar el mapa sociolingüístic dels principals territoris. L'àrea metropolitana de Barcelona i la d'Alacant són els grans nuclis de defecció lingüística, així com també l'àrea metropolitana valenciana. Uns anys més tard, el 1996, el Baix Llobregat, la comarca amb menor nombre de parlants de català de l'àrea barcelonina, ja sobrepassava la barrera del 60% de competents i havia augmentat 26,9 punts percentuals durant els 21 anys anteriors. També Osona, que ja comptava amb les dades més altes d'esta àrea el 1975, havia millorat en 6 punts els seus alts resultats. Catalunya, el territori amb sèries censals més constants, es dibuixava, doncs, el 1996 al voltant de l'àrea costanera entre Barcelona i Tarragona amb comarques que no superaven el 80% de població capaç de parlar català. La segona corona de comarques que envoltaven este nucli superaven el percentatge gradualment fins a conformar la línia central de comarques catalanes que superen el 90% i freguen la universalització del català oral. Esta línia central estava marcada per les bandes només per la capitalitat lleidatana (84,9%) i la Vall d'Aran (76,2%), a més d'algunes comarques pirinenques, situades per sota del 90%.

La fotografia completa de totes les comarques, que data de 5 anys abans (1991), dibuixa la imatge amb un model valencià propi. Si bé el nivell de coneixement és generalment més baix que el català (51% en tot el País Valencià, en oposició al 68,3% de Catalunya o el 67,7 de les Balears), els nuclis de defecció es concentren en l'àrea urbana alacantina (28,6% té l'Alacantí), a València (43,1%) i a la Plana Alta (64,7%). I en la resta de territori valencià la línia costanera no es diferencia de l'àrea d'interior. En este context, s'arriba a aconseguir els màxims (nivells superiors al 80%) en les comarques acotades entre el Comtat i les Riberes, i entre els Ports i l'Alt Maestrat.

Les Illes Balears mantenen Menorca entre les comarques amb major extensió del català (81,3%), i Eivissa i Formentera en el pol oposat (58,9%), juntament amb Mallorca (66,1%), amb més moderació, clar.

GRÀFIC 1: CAPACITAT DE PARLAR CATALÀ. 1975, 1986, 1991 I 1996. <http://demolinguistica.cat>

Les dades sobre la capacitat de parlar català són difícils de dibuixar. A Catalunya, que és l'únic territori de què es disposa de dades fins al 1996, són optimistes, atès que s'ha començat a entreveure la universalització de la llengua, pel fet que en gran part de les comarques s'ha superat el 90% de població que sap parlar català i la dada creix any rere any. Però actualment disposem de menys dades censals de les necessàries per a dibuixar el procés a les Balears i el País Valencià. Hom havia confiat en les dades censals, però el cens del 2001 no ha permès actualitzar-les i el que tenim marca una situació estancada a principis dels anys noranta.

Els drets d'autor dels mapes són de la Xarxa CRUSCAT – IEC www.w3.org.²

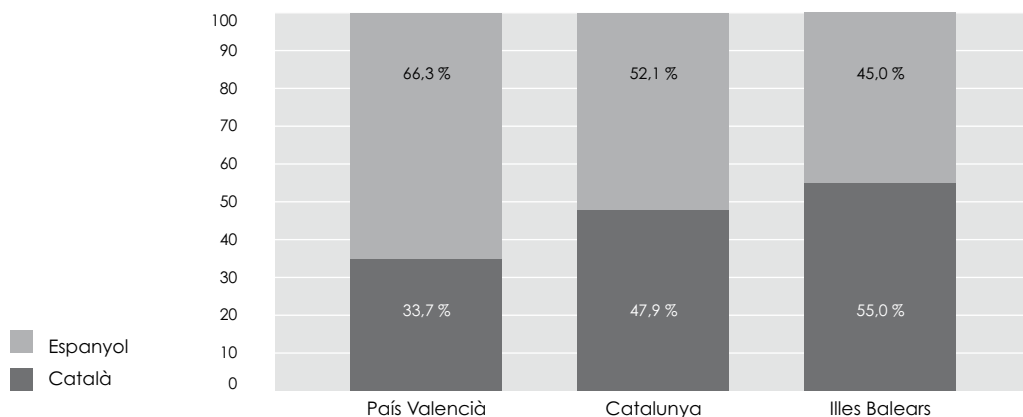
3. L'ús del català

3.1. Els anys noranta

3.1.1 Llengua a la llar

L'any 1993 l'ús del català a la llar actual mantenia diferències ben distingibles entre el País Valencià, les Illes Balears i Catalunya. Una tercera part de la població del País Valencià manifestava que parlava català a la seua llar actual (33,7%), mentre que a Catalunya

GRÀFIC 2: LLENGUA PARLADA A LA LLAR. CIS 1993

i les Balears el percentatge de catalanoparlants (47,9% i 55% respectivament) era tan alt com la proporció de castellanoparlants. Vegeu el gràfic 2.

L'evolució de l'ús del català està marcada, com és evident, per la seua distribució segons els grups d'edat. Si els grups més joves utilitzen el català menys que els més grans, este factor tendirà a reduir l'ús del català en els següents anys, ja que les generacions més joves reemplaçaran les més grans amb proporcions menors d'ús. I la tendència que marcaven tots els grups d'edat als tres territoris (vegeu el gràfic 3) era la de la reducció de l'ús del català entre els grups més joves. A Catalunya hi ha la reducció més minsa, amb només 10 punts de diferència entre els majors de 60 anys i els menors de 30, seguida pel País Valencià, que manté 14,4 punts de diferència. A les Illes Balears, tot i mantenir la distància més pronunciada, amb 24,6 punts de diferència, es dibuixa un canvi radical entre els majors de 60 anys i la resta de població, entre els quals trobem un cert estancament i fins i tot s'indica un redreçament, que vacil·la, segons el grup d'edat, entre els 40 i els 50 punts percentuals d'ús del català a la llar.

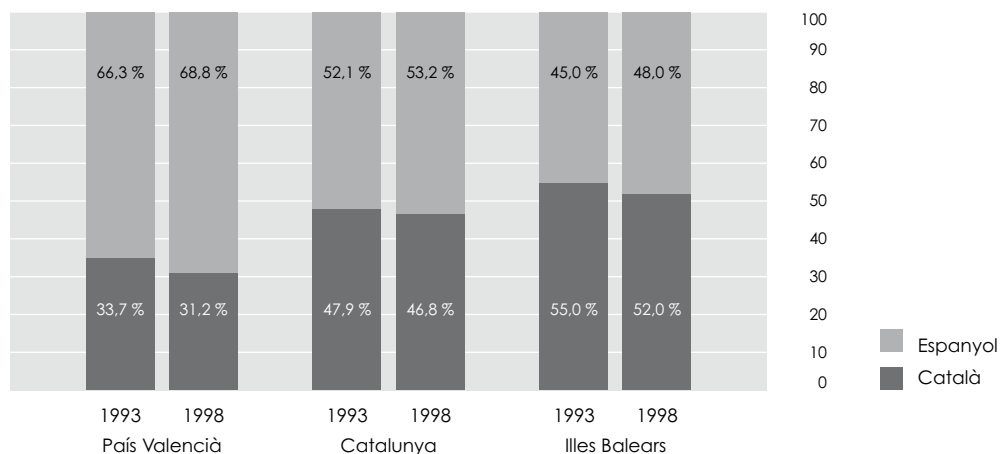
Cinc anys més tard, el CIS repetí la recerca amb la mateixa tipologia de preguntes. Vegeu-ho al gràfic 4, amb les dades d'ús del català a la llar l'any 1993 i l'any 1998. Els canvis eren menuts, com calia esperar per la proximitat temporal entre els dos estudis. El País Valencià havia reduït en 2,5 punts el seu percentatge d'ús

GRÀFIC 3: LLENGUA PARLADA A LA LLAR SEGONS ELS GRUPS D'EDAT. CIS 1993

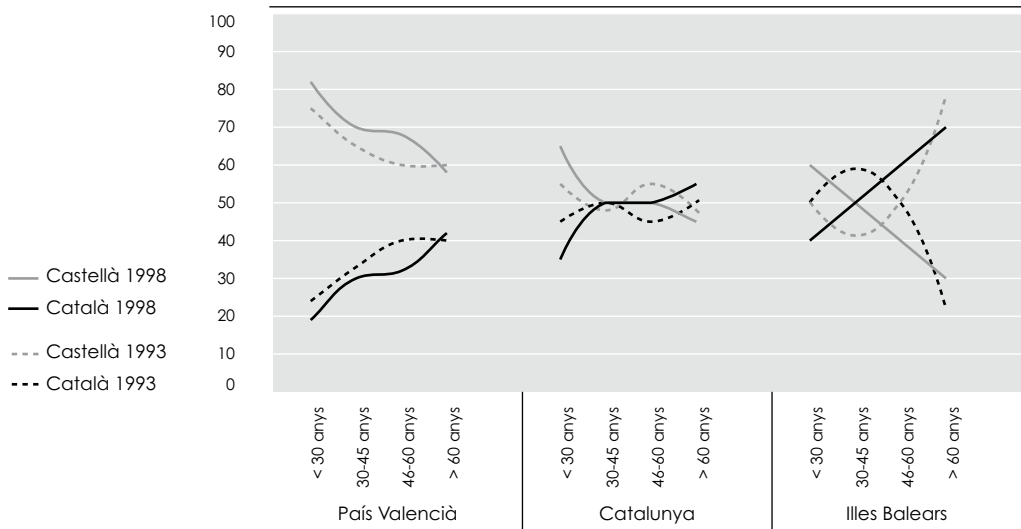

de català a la llar, Catalunya en 1,1 punt i les Balears en 3 punts. Els tres territoris havien reduït la xifra. I, sens dubte, les corbes generacionals que havíem vist l'any 1993 (veg. gràfic 3) indicaven esta tendència generacional al decreixement. Però els canvis entre les dos enquestes no es podien atribuir a este factor només.

GRÀFIC 4: LLENGUA PARLADA A LA LLAR. CIS 1993 I CIS 1998

GRÀFIC 5: LLENGUA PARLADA A LA LLAR SEGONS ELS GRUPS D'EDAT
CIS 1993 | CIS 1998

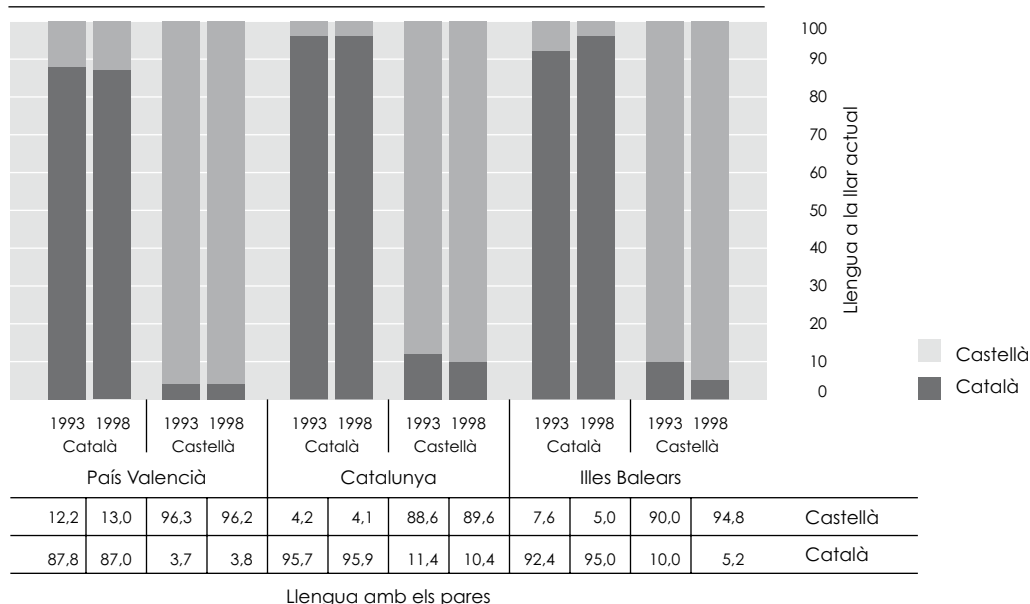
En primer lloc, les dades de 1998 segmentades per grups d'edat (vegeu el gràfic 5) mostren canvis en l'ús del català a la llar segons els grups d'edat. Les corbes consoliden la tendència de minva del català al País Valencià, que arriba a mantenir distàncies de 24 punts entre les dos llengües a la cohort més jove. I tant a Catalunya com a les Balears, on es veia 5 anys abans com s'estabilitzava l'ús del català o fins i tot pareixia reprendre en la generació més jove, les corbes han canviat la seua dinàmica agarrant una forma clarament descendent en l'ús del català entre la població més jove, de 21,1 punts de diferència entre el català i el castellà a Catalunya, i de 28,8 punts a les Balears.

En conclusió, el català ha reduït la seua presència a les llars dels enquestats durant els anys noranta. I no només això, sinó que als tres principals territoris el seu descens ha anat lligat amb un creixement de les diferències entre jòvens i grans.

3.1.2 Llengua inicial

La llengua que s'utilitza a la llar en què es viu actualment resumix els usos lingüístics familiars. Però una segona variable, la primera llengua que l'enquestat va parlar quan era menut, és considerada com la variable cabdal en sociolingüística per a entendre

GRÀFIC 6: LLENGUA PARLADA A LA LLAR ACTUAL SEGONS LA LLENGUA PARLADA AMB ELS PARES. CIS 1993 I CIS 1998

i per a analitzar el comportament sociolingüístic. Si més no, se sol considerar com el punt de partida des del qual es pot analitzar l'evolució individual en el coneixement, els usos o les actituds lingüístiques. Actualment s'estan explorant els límits d'esta variable, ja que en alguns casos la seua interpretació és complicada i es destaca la preferència per utilitzar una variable més neta i objectiva, com és la llengua parlada amb els progenitors. Utilitzarem, doncs, aquesta segona variable. I obviarem els resultats per a les parelles mixtes (parla diferent llengua amb el pare que amb la mare) i els que parlen ambdós llengües amb un dels pares almenys, ja que, tot i la complexitat que incorporen en l'anàlisi, no solen superar el 5% de la població.

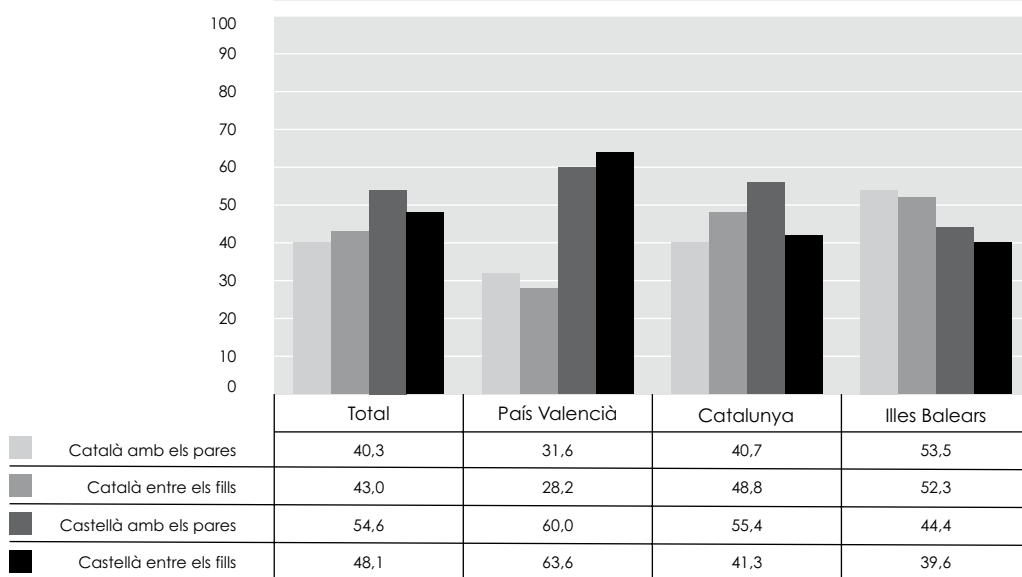
La llengua utilitzada a la llar segons la llengua que es parla amb els progenitors sempre és un primer factor a analitzar. S'assenyala quina llengua parlen els enquestats quan marxen de casa dels seus pares i formen noves llars. En este cas (vegeu el gràfic 6) les dades ens indiquen que al País Valencià, durant la dècada dels noranta, hi hagué pocs canvis en el comportament dels que parlen català amb els pares, que mantenien el català per a parlar-lo amb els que vivien

a la seua llar actual en un 87% dels casos. En el cas dels que parlaven el castellà amb els seues pares, mantenien la llengua a la seua llar actual en una proporció superior, al voltant del 96%. Això provocava que al País Valencià el grup lingüístic castellà mantingués millor la seua llengua que el català. Este fet s'invertia a Catalunya en unes proporcions paregudes. En este cas era el grup lingüístic catalanoparlant el que mantenia millor la seua llengua (96%) que el castellanoparlant (89%). I, finalment, a les Illes Balears, els dos grups lingüístics mantenien amb major solidesa els seus efectius, fins al punt que al llarg dels anys noranta augmenten esta solidesa de valors pròxims al 90% (any 1993) fins al 95% (any 1998).

3.1.3 Transmissió de la llengua

La transmissió del català entre generacions en termes generals estava assegurada, atès que el nombre de persones que l'any 1993 parlaven català amb els pares eren el 40,3%, i el nombre dels enquestats que tenien fills que parlaven català entre ells (o si només en tenien un, ell li parlava en català) eren el 43%.³ Podeu veure al gràfic 7 com l'avenç intergeneracional era molt baix, pràcticament no significatiu. Però, en general, les dades assenyalen que la

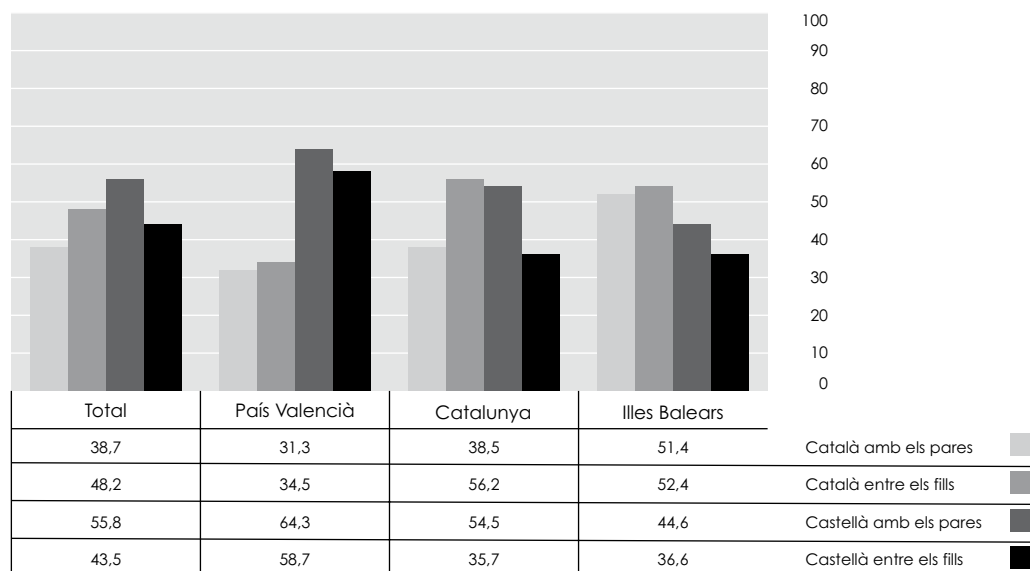
GRÀFIC 7: LLENGUA PARLADA AMB ELS PARES I AMB ELS FILLS. CIS 1993

llengua es reproduïx intergeneracionalment i que la població que parla català amb els seus pares també la transmet als seus fills. I fins i tot es detecta el retrocés de la comunitat castellanoparlant (-6,5 punts), que supera de llarg l'augment del català (2,7 punts). És evident, doncs, que en termes generals la comunitat lingüística catalana estava immersa a principis dels noranta en una situació d'estancament, amb algunes dades positives. Era en els diferents territoris on es trobaven els matisos més importants. Si bé, d'una banda, les dades catalanes són positives (8,1 punts d'ascens del català), de l'altra, hi ha la fragilitat de l'estancament balear o el descens valencià (-3,4 punts d'ús de català entre pares i fills, i ascens del castellà).

Al llarg de la dècada la situació millora amb escreix. En oposició a la dinàmica de principis dels noranta, tant el País Valencià com les Illes Balears passen a obtenir saldos positius a favor del català, i negatius en el cas del castellà, i Catalunya augmenta el nombre de parlants d'altres llengües que parlen català amb els fills, i arriba a superar els 17 punts positius de diferència entre l'ús del català amb els pares i l'ús entre els fills. Este conjunt de dades millora la perspectiva sobre la situació del català al llarg de la dècada dels noranta.

GRÀFIC 8: LLENGUA PARLADA AMB ELS PARES I AMB ELS FILLS. CIS 1998

A més de les bones perspectives que l'enquesta de 1993 i la de 1998 transmeten pel que fa a la vitalitat del grup lingüístic, atès que els noranta marquen un punt d'inflexió a les Balears i el País Valencià i es reprèn la transmissió, també l'anàlisi comparativa de les dos enquestes, en nombres relatius, reafirma l'optimisme. Certament, tot i que la vitalitat del grup lingüístic fóra immillorable, les dinàmiques sociolingüístiques i immigratòries podrien diluir la llengua. Un grup lingüístic sòlid, que es reproduïx, i que fins i tot atrau al·loglots, però que té una mida reduïda i que es troba immers en un procés d'entrada important d'al·loglots, es veuria superat en els resultats finals. I tot i la seua vitalitat, any rere any veuríem reduir la presència social de la llengua, encara que el grup lingüístic seguiria transmetent-la i utilitzant-la.

Però les dades totals entre les dos enquestes no confirmen esta situació. L'any 1993 hi ha un 40,7% de població que parla català amb els seus pares als principals territoris de llengua catalana. I cinc anys més tard la xifra dels que parlen català amb els pares baixa al 38,7%. Este fet és lògic, ja que els grups lingüístics més jòvens tenen major proporció de castellanoparlants, i les generacions més velles es veuen rellevades per unes de més castellanitzades, fet que canvia la composició lingüística. Però les dinàmiques dels grups sociolingüístics no pareix que facen altra cosa que apuntar millores per al català. L'any 1993 parlen català als seus fills el 43% de la població i l'any 1998 n'eren el 48%. El retrocés de l'ús del català amb els pares per les dinàmiques internes de la societat no afecta en absolut el fet que el català tinga més presència entre els fills al llarg dels anys noranta. Un augment ben apreciable que augura l'estabilització del català com a llengua familiar o fins i tot el seu avenç.

Per tal de fer més comprensibles els gràfics i les taules de contingència farem ús dels índexs. Els principals autors que han proposat un índex de resum per a l'anàlisi de la transmissió lingüística del català han estat Miquel Strubell i Joaquim Torres. Strubell (1981) l'ha denominat Índex de Canvi Lingüístic (ICL), i Torres (2005), Índex de Transmissió Lingüística. En el cas de Torres, es proposa un índex que pren valors de -1 fins a $+1$. El valor positiu màxim vol dir que cap persona parla català amb els pares (0%), però tots els seus fills parlen català entre ells (100%). El valor negatiu representaria la situació contrària: tots parlen català amb

els pares però en cap cas els fills parlen català entre ells. El valor 0 representa l'absència de canvi, és a dir, que hi ha el mateix nombre de casos que parlen català entre els fills com dels que parlen català amb els seus pares. L'índex s'elabora amb la divisió entre 100 de la resta del percentatge dels que parlen català entre els fills menys el percentatge dels que parlen català amb els pares.⁴

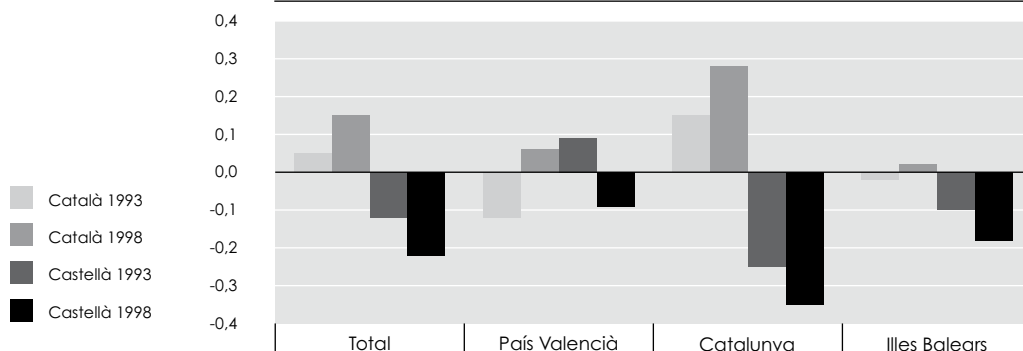
Strubell proposà un índex amb el mateix sentit d'interpretació, però amb un matís: el canvi entre un percentatge i l'altre no es mesura segons el total de població (divisor 100), sinó segons la proporció de la població que podria canviar. L'elaboració és la mateixa que la de l'índex Torres, però en el cas d'un 30% de població que parla català amb els pares, només podria canviar la llengua en sentit positiu per al català el 70% restant. Si este valor fóra negatiu, de reducció del català, només podria deixar de parlar-lo el 30%. Per tant, en el cas que el saldo de la llengua entre els fills i la llengua amb els pares siga positiu, s'aplicaria un divisor de 70, i en el cas d'un saldo negatiu s'aplicaria un divisor de 30. En definitiva, si el 30% parla català amb els pares i el 50% té fills que entre ells parlen català, el saldo és de 20 punts positius. Per tant, l'índex proposat per Strubell seria de 20/70. En oposició, si el saldo fóra de 20 punts negatius (30% amb pares i 10% entre fills), l'índex seria de -20/30.

L'índex Torres mesura l'impacte total del canvi sobre la societat i només pot prendre valors d'una unitat en cas que el percentatge de referència (llengua en pares) siga de valor 0% o de valor 100%. En la resta de casos mai pot arribar a la unitat (ni positiva ni negativa). Este índex sempre obté valors inferiors als de la proposta de Strubell, que avalua la situació de la llengua en referència a la pròpia comunitat lingüística i en tots els casos pot prendre valors d'una unitat.

En l'anàlisi que estem fent analitzem la vitalitat de la comunitat lingüística i, per tant, ens servirem de l'Índex de Canvi Lingüístic proposat per M. Strubell. L'utilitzarem per a l'anàlisi de la transmissió de la llengua, però també ho farem amb la llengua en altres usos lingüístics.

Al gràfic 9 apareixen els valors de l'ÍCL per a la transmissió intergeneracional del català i del castellà els anys 1993 i 1998. Com hem vist en els punts anteriors, el País Valencià sofria al llarg de la dècada dels noranta un important canvi, atès que inicialment es

GRÀFIC 9: ÍNDEX DE CANVI LINGÜÍSTIC. CIS 1993 I CIS 1998

mantenien pèrdues (valors negatius) en la transmissió del català, i ascensos en el cas del castellà. La dinàmica, tal com es veu al gràfic 9, l'any 1998 s'invertix, i el català pren valors positius, i el castellà, negatius.

3.1.4 Ús del català fora de la llar

El canvi entre la llengua parlada amb els pares i els usos en altres àmbits lingüístics no modifiquen l'ordenació entre territoris. A una banda, el País Valencià lidera les dades més negatives i, a l'altra, Catalunya, les més positives (vegeu la taula 1). Però el País Valencià, en els àmbits no familiars, foragita el català de manera impressionant. En tots els àmbits, el percentatge d'ús del català sempre es manté molt per sota de l'ús amb els pares, siga l'ús a botigues menudes o els usos escrits. Catalunya, en contraposició, augmenta el seu ús fora de la llar respecte a la llengua parlada amb els pares. Les Balears, en general, mantenen poques diferències entre la llengua amb progenitors i els usos lingüístics en altres àmbits.

Els resultats més positius es troben en l'ús a la llar actual, que és l'únic que arreu troba avenços. Podria sumar-se el cas de les botigues i la faena/estudis, que obtenen forts avenços a Catalunya, estabilitat a les Balears i reduccions moderades en el cas valencià. En la resta d'àmbits, com la llengua en què es contesta el telèfon, la llengua en què s'interpel·la un desconegut, que es parla a un policia municipal o a un banc, oposen la bonança catalana amb la retallada

TAULA 1: ÍNDEX DE CANVI LINGÜÍSTIC. 2003–2004

	País Valencià	Catalunya	Illes Balears	Total
Casa actual	0,03	0,12	0,03	0,07
Botigues	-0,07	0,24	0,05	0,10
Telèfon	-0,29	0,18	-0,05	0,02
Carta am. ent.cat.	-0,76	-0,02	-0,73	-0,41
Desconegut	-0,31	0,18	-0,12	0,00
Polic. munic.	-0,26	0,17	-0,02	0,03
Banc	-0,17	0,25	0,05	0,09
Notes	-0,75	-0,00	-0,68	-0,39
Faena / Estudis	-0,07	0,20	-0,01	0,07
Amics	-0,14	0,03	-0,05	-0,03

contudent del País Valencià. Estes dades només són superades per baix per les situacions d'ús escrit de la llengua, on es veuen les deficiències alfabetitzadores d'arreu dels territoris.

Cinc anys després, les dades de 1998 només indiquen canvis a les Balears, on tots els índexs positius es reduïxen, a excepció dels usos escrits. Així, el model balear fa un gir cap a la imatge valenciana, tot i que amb molta més moderació.

3.2 Enquestes d'usos lingüístics 2003

3.2.1 Introducció

Les enquestes del CIS de 1993 i 1998 tenien en consideració dos codis de resposta: català o castellà. Les enquestes d'usos lingüístics de 2003 observen cinc codis sobre l'ús del català i el castellà: *només en català, més en català que en castellà, per igual en català i en castellà, més en castellà que en català o només en castellà*. Per poder comparar les enquestes agrupem els codis de 2003 de dos maneres. De la primera forma, anomenada *ús predominant*, sumem els resultats dels dos primers codis; és un codi més restrictiu que el codi *català* del CIS. De la segona, sumem els tres primers codis i obtenim un codi d'ús de català *almenys igual* que l'ús de castellà, que és un codi més ample que el del CIS.⁵

3.2.2 Llengua a la llar

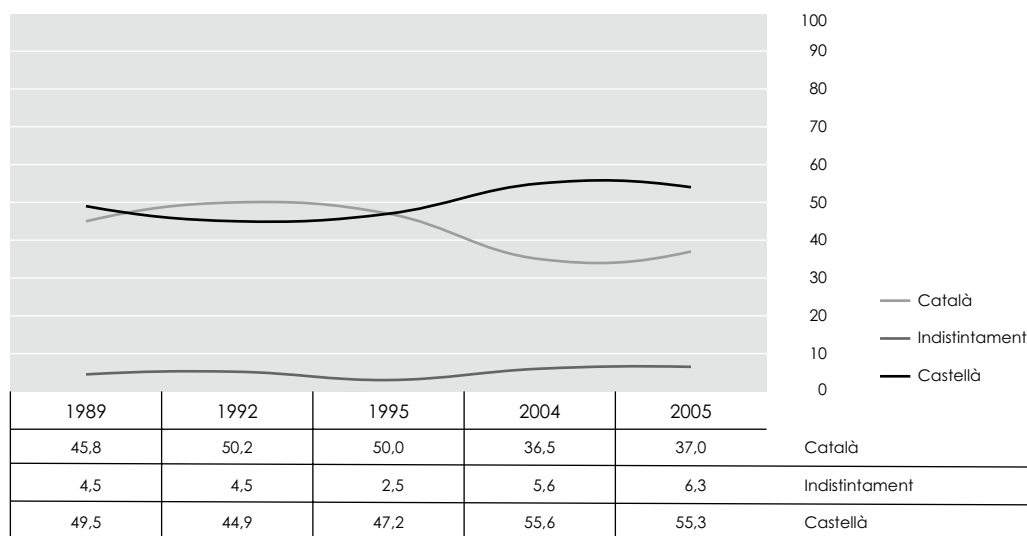
Les dades més optimistes no deixen dubtes sobre la pèrdua de presència del català a les llars balears. L'any 1993 parlava català a casa seua el 55% dels residents (vegeu el gràfic 4) i l'any 1998 la reducció deixava el percentatge en el 52% de parlants. Cinc anys més tard, el 2003, la xifra dels que hi parlen *almenys tant català com castellà*⁶ són el 48,7% de la població. Sens dubte, fins i tot comparant les dades de la manera més cauta, la xifra s'ha reduït. El descens es podia pronosticar pel fet que durant els noranta les generacions més joves utilitzaven menys el català, i a principis del segle XXI esta corba generacional es consolida.

L'evolució que està seguint el català a les llars de Catalunya desperta majors dubtes. Però tot indica que el percentatge dels que parlen català a casa ha augmentat des de principis dels noranta fins ara. Entre 1993 i 1998 la situació era estable, amb la reducció d'un sol punt percentual. L'any 2003 els que utilitzen *predominantment* el català, el resultat més conservador, són el 45,3%, aproximadament el mateix nombre de persones que una dècada abans havia respost que parlava *català*. Si a més dels que l'utilitzen amb predominança, sumem els que diuen que el parlaven tant com el castellà (9,1%), obtenim valors molt superiors als obtinguts durant la dècada anterior. És probable, doncs, que haja crescut la presència del català a les llars catalanes. La distribució per grups d'edat confirma que, si bé l'estabilitat catalana de 1993 s'havia trencat per aproximar-se al model valencià (vegeu el gràfic 5), els majors utilitzen amb claredat molt menys castellà que els grups joves. Però l'any 2003 els indicadors, tot i mantenir la forma de 1998, pareix que apunten cap a la recuperació del model de principis dels noranta, de major estabilitat entre grups d'edat.

Els resultats valencians fan de més mal comparar. Sobretot perquè el CIS (1993 i 1998) té en consideració els territoris castellanoparlants, mentre que l'enquesta de 2004 de l'AVL, així com les seues predecessores, habitualment no els tenen en compte en els resultats. Les comarques castellanoparlants del País Valencià actualment mantenen el 14,6% de la població total del territori. És per això que en el cas valencià ens servirem de les dades de 1989, 1992 i 1995, elaborades per la Generalitat Valenciana mitjançant el seu Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES). Les enquestes precediren l'enquesta de 2004 de l'Acadèmia Valenciana-

GRÀFIC 10: ÚS PREDOMINANT DE LES LLENGÜES A CASA

SIES 1989, SIES 1992, SIES 1995, AVL 2004 I SIES 2005

na de la Llengua i la del mateix SIES de 2005. Tot i que la seua accessibilitat és molt més obstaculitzada, el fet que compartisquen metodologia i univers permet dibuixar amb major precisió les línies de l'evolució.

A meitat dels noranta el SIES detecta un augment de l'ús del català a casa, en només sis anys de diferència, del 45,8% fins al 50%. Vegeu-ho al gràfic 10. Però en reprendre les enquestes seriadetes, nou anys més tard, els resultats estan 13,5 punts per sota, amb el 36,5% d'ús. Per tant, es confirma la reducció de la presència del català a les llars valencianes.

3.2.3 Transmissió de la llengua

L'any 2003 només es té en compte la llengua parlada per l'enquestat amb els seus fills, però no s'incorpora la pregunta sobre la llengua que els fills parlen entre ells, tal com s'havia arplegat a la dècada dels noranta. Tot i això, ens permet fer una aproximació a la situació de la transmissió lingüística prou clara com per a marcar el sentit de l'evolució.

Durant la dècada dels noranta en cada territori el català s'havia mantingut com la llengua parlada amb els pares en diferents pro-

porcions: al País Valencià se situava en el 30% que l'utilitzen amb predominança, a Catalunya en el 40%, i a les Balears en el 50% (vegeu el gràfic 7 i el gràfic 8). L'únic territori que ha estat capaç de conservar la presència del català amb els pares actualment ha estat Catalunya, ja que l'ús predominant del català es manté en el mateix percentatge que deu anys abans. Les Balears, que partien d'un percentatge molt superior, veuen reduït el percentatge de persones que parlen català amb els seus pares fins als 12,2 punts. Finalment, el cas valencià és més difícil de valorar, atès que les dades dels noranta inclouen els resultats de les comarques castellanoparlants. Però el 39,3% de població de les comarques catalanoparlants que actualment parlen català amb els seus fills pareix que podria, fins i tot, significar un percentatge superior al que es donava als anys noranta.

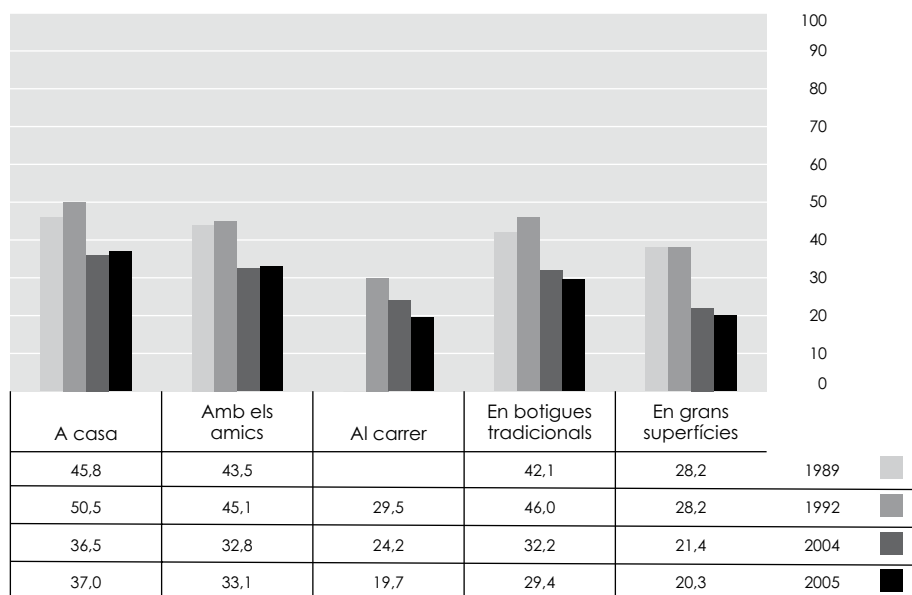
3.2.4 Ús del català fora de la llar

La relació entre l'ús del català amb els pares i fora de la llar no ha canviat, almenys de manera substancial, en els darrers deu anys. Els índexs de canvi lingüístic de 2003 i 2004 (vegeu la taula 2) no canvien en absolut la situació de 1993 (vegeu la taula 1). A Catalunya el català manté més forta la seua presència fora de la llar que amb els pares. En oposició, al País Valencià segueix mantenint menor presència. I amb molta més moderació, també té menys presència a les Balears. Arreu destaca l'ús minoritari del català als grans establiments o amb un desconegut, tal com ja observàvem als anys noranta. Els usos amb amics pareix que en tots els territoris són els més pròxims a l'ús amb els pares, ja que en Catalunya és a on obtenen menor distància positiva, i als altres dos territoris la

TAULA 2: ÍNDEX DE CANVI LINGÜÍSTIC. 2003-2004

	País Valencià	Catalunya	Illes Balears
Llengua amb fills	0,04	0,19	0,12
Amics	-0,11	0,05	-0,05
Botigues	-0,13	0,19	0,00
Grans establiments	-0,42	0,12	-0,33
Bancs i caixes	-0,18	0,32	0,10
Metges	-0,30	0,19	-0,11
Desconegut	-0,34	0,16	-0,20

GRÀFIC 11: ÚS PREDOMINANT DE LES LLENGÜES A CASA, AMB ELS AMICS, AL CARRER AMB UN DESCONEGUT, A LES BOTIGUES TRADICIONALS I A LES GRANS SUPERFÍCIES COMERCIALS. SIES 1989, SIES 1992, AVL 2004 I SIES 2005

defecció també es redueix. Finalment, l'efecte catalanitzador de les botigues, i sobretot dels bancs i les caixes, es fa notar a Catalunya, però sobretot a les Balears, que aconsegueixen arrencar l'únic índex positiu a este territori.

El cas valencià, amb les enquestes comparables, mostra amb més claredat l'evolució d'este territori. El català pareix estar especialment castigat en els àmbits on tenia major predominança als anys noranta: a casa, amb els amics i a les botigues tradicionals. Vegeu el gràfic 11.

4. Conclusions

Les dades sobre la capacitat de parlar català són difícils de dibuixar. A Catalunya, que és l'únic territori de què es disposa de dades fins al 1996, són optimistes, ja que s'ha començat a entreveure la universalització de la llengua en part de les comarques. Però actualment es disposa de menys dades censals de les neces-

sàries a les Balears i el País Valencià. Hom havia confiat en les dades censals, i el que tenim marca una situació estancada a principis dels anys noranta.

La presència del català a les llars s'ha reduït a les Balears i al País Valencià des dels anys noranta fins a l'actualitat, sense cap tipus de dubte. I de fet, els anys noranta van significar un punt d'inflexió en este fet, ja que si bé el País Valencià ja seguia una dinàmica a on els més jòvens l'utilitzaven menys que els majors, durant els noranta la dinàmica s'escampa a la resta de territoris. Però el descens en cap cas ha estat perquè els catalanoparlants, els que parlen català amb els seus pares, el deixaren de parlar. La vitalitat del grup lingüístic no es veu transformada, i fins i tot a partir dels anys noranta les Balears i el País Valencià reprenen els saldos positius entre la llengua parlada als pares i la llengua parlada entre els fills. En definitiva, arreu creix el nombre de gent que parla català als fills.

L'ús del català fora de la llar no experimenta tan bones perspectives com el manteniment de la llengua familiar. Només a Catalunya és una llengua més utilitzada que en l'àmbit familiar. Fora, els grans establiments comercials o la llengua parlada amb un desconegut són especialment distants del català, mentre que altres àmbits com l'ús amb els amics, les botigues i els bancs es mostren menys allunyats de la llengua.

En definitiva, el català es manté en una situació fràgil. La seua transmissió intergeneracional pareix que no perilla a cap dels tres principals territoris, i això li assegura la reproducció. Però és fora de l'àmbit familiar a on la llengua catalana ha de fixar els seus objectius de creixement, que només ha aconseguit en algun dels territoris.

5. Bibliografia

- Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Llibre blanc de l'ús del valencià – I. Enquesta sobre la situació social del valencià. 2004*. València, 2005.
- Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, *Enquesta Sociolingüística 2003. Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears*. http://dapoling.caib.es/user/menuweb/enquesta%20sociolingüística%202003/enquesta_sociolingüística_2003.htm. 2007.
- QUEROL, *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i País Valencià*. Secretaria de Política Lingüística. Barcelona, 2007.

- Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (diferents anys i publicacions), *Dades estadístiques*.
<http://www6.gencat.net/llengcat/socio/estadistica.htm>
- Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, *Enquesta de coneixement i ús del Valencià 1989*. 1989.
http://www.cult.gva.es/sies/us_8902.htm
- Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, *Coneixement i ús del valencià 1992*. 1992.
http://www.cult.gva.es/sies/us_9202.htm
- Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, *Coneixement i ús social del valencià*. 2004. http://www.cult.gva.es/sies/docs/coneixement_i:us_social.zip (recull de dades dels censos i de les enquestes de 1989, 1992 i 1995).
- Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, *Coneixement i ús social del valencià. Enquesta 2005*. 2005.
http://www.cult.gva.es/sies/desplegable/desp_interactiu/livre.html
- STRUBELL i TRUETA, Miquel *Llengua i població a Catalunya*. Segona edició. La Magrana. Barcelona, 1981.
- VILA i MORENO, F. Xavier (coord.), *Les dades lingüístiques dels cens de l'any 2001: alguns dubtes i limitacions*. Institut d'Estudis Catalans (Xarxa CRUSCAT, núm. 1). Barcelona, 2005. Publicació en línia a demolinguistica.cat.

Notes

1. L'estudi també es fa al País Basc, Navarra i Galícia.
2. No apareixen dades del darrer cens, del 2001, perquè diferents autors s'han mostrat cauts sobre la seua fiabilitat en els resultats a escala comarcal. Vegeu <http://www.demolinguistica.cat/demoling/> i Vila (2005).
3. Noteu que en els resultats no es tenen en compte ni les persones que parlen català amb un dels pares i castellà amb l'altre, ni les persones que parlen ambdós llengües amb un dels pares o amb els dos. Són una part menuda de la població i fan més complexa l'anàlisi, tot i que l'evolució de les parelles mixtes marca quina és la tendència del contacte lingüístic i quina llengua acaben triant les persones nascudes en el nucli d'este contacte lingüístic.
4. $(\% \text{ dels que els fills parlen català entre ells} - \% \text{ dels que parlen català amb els pares}) / 100$
5. Estes enquestes també consideren codis amb altres llengües, però aquí no els tenim en compte.
6. Suma de les opcions de resposta *per igual en català i en castellà, més en català que en castellà i només en català*.